

NARKOTIKASTRAFFERET I DANMARK OG NORGE – en sammenligning af praksis fra begyndelsen af 1970'erne til slutningen af 1980'erne

Af ANETTE STORGAARD

Større selvstændige undersøgelser af systematisk indsamlet viden om straffesniveau ved narkotikakriminalitet, valg af lovhjemmel specielt i forhold til stof-type og -mængde samt om de narkotikadømtes kriminelle og personlige/socialle profil har længe været – og er til dels stadig – en mangelvare i Norden. Norge var den første undtagelse. Allerede i 1982 offentliggjorde Kåre Bødal bogen: "350 narkoselgere"¹, som sammenfatter norske erfaringer med en skærpet straffelovsbestemmelse for grov narkotikakriminalitet for perioden 1968–1981. I forsommeren 1988 forberedte Kåre Bødal en opfølgning af sin undersøgelse og eftersom jeg på samme tidspunkt påtænkte en tilsvarende undersøgelse i Danmark aftalte vi at koordinere vore undersøgelser for derved at skabe grundlag for en efterfølgende sammenligning. Det viste sig imidlertid vanskeligt at opnå de fornødne justitsministerielle tilladelser i Danmark, så medens 1. del af Bødals opfølgning udkom med titlen: "Straff som fortjent?"² i november 1989, var den danske undersøgelse først klar til udgivelse i foråret 1992 med titlen: "Straf for narkotikahandel"³.

Disse 3 undersøgelser danner grundlag for denne artikel, som på udvalgte områder – og på den måde materialet i øvrigt tillader det – sammenligner norske og danske erfaringer med hvilken kriminalitet og hvilke personer, der straffes efter de strenge narkotikabestemmelser (norsk straffelovs § 162 og dansk straffelovs § 191).

For en nærmere beskrivelse, sammenligning og analyse af udviklingen i narkotikastraffelovgivningen og strafudmålingen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige anbefales: Lau Laursen: Sammenhold på afveje – træk af nordisk narkotikakontrolpolitik 1965–85, "Nordisk Alkohol Tidsskrift", nr. 2, 1992. Endvidere henledes opmærksomheden på en kort oversigt over dele af problemstillingen vedrørende Finland hos Karl Johan Krokfors og Yrjö Nuorvala: Narkotikasituationen i Finland i "Narkotikasituationen i Norden"⁴ samt vedrørende Sverige lidt mere omfattende, men i en anden sammenhæng, hos Arthur Solarz: "Narkotikakontrollens utveckling i Sverige"⁵.

Nogle sammenligninger af dansk og norsk narkotikastrafferet

Generelt vedrørende sammenligning af de omtalte undersøgelser bør der gøres opmærksom på, at der er forskelle i metoder og materiale. "350 narkoselgere"

omhandler i princippet samtlige domfældte efter § 162 over godt 12 år medens "Straff som fortjent?" alene omhandler de 440, som i perioden 1980–1988 blev idømt mere end 3 års fængsel i medfør af § 162. Den danske undersøgelse omfatter alle dømte efter § 191 samt alle, som i medfør af Lov om Euforiserende Stoffer er idømt ubetinget fængsel. Dog kun udvalgte årgange, nemlig 1968, 1970, 1975, 1980 og 1985 og følgende udvalgte politikredse: København, Århus, Odense, Esbjerg og Thisted. Med den anvendte metode fremkommer for Danmarks vedkommende et materiale på i alt 1057 domme. Heraf 441 efter § 191.

Endvidere har det tilgængelige norske materiale muliggjort en mere intens orientering mod personer end der var mulighed for med hovedparten af det danske materiale. Dette betyder generelt, at personoplysningerne er mere fyldige i de norske undersøgelser. Til forskel fra den danske undersøgelse er de norske rensset for recidivister, således at én person kun tæller med én gang. Det er dog kun en beskedent andel af de domfældte, som har modtaget dom efter § 162 flere gange.

Det er naturligt at opdele sammenligningen i 2 hoveddele: A om kriminaliteten og dommen og B om den kriminelle. I afslutningen følger et kort resumé af sammenligningsresultaterne samt enkelte andre erfaringer og vurderinger af undersøgelsesresultaterne.

A. Kriminalitet og dom

Der optræder i realiteten 3 forskellige optællingsmetoder vedrørende 2 lande. Bl. a. derfor kan man ikke blot sammenstille de forskellige resultater og uddrage et facit. Omdrejningspunktet for en sammenligning må findes for hvert emne.

Følgende forhold sammenlignes: Straflængder, stofmængder eksemplificeret ved hash og heroin, varetægtslængder samt mængden af andre overtrædelser, som er til samtidig pådømmelse og ganske kort om hvor langt narkotikakriminalitet når op i domstolshierarkiet.

Både Norge og Danmark har i den mildeste straffebestemmelse vedrørende narkotikakriminalitet⁶ et strafmaksimum på 2 års fængsel. Men både i Norge og Danmark resulterer en stor del af dommene efter den strengere straffelovsbestemmelse også i fængselsstraf på under 2 år. I Norge drejer det sig om 34 %, i Danmark om 58 %.

Begge straffelovsbestemmelser havde oprindeligt et maksimum på 6 års fængsel. I 1972 udvidede Norge strafferammen til 10 år og Danmark fulgte efter 3 år senere, nemlig i 1975. De norske strafferammer er senere udvidet yderligere 2 gange, i 1981 til fængsel i 15 år og i 1984 til 21 år. Hverken før eller efter straffelovsrammernes udvidelse anvendes det øverste område dog særlig hyppigt.

Af de 350 norsk dømte narkotikasælgere blev 10,6 % idømt 5 års fængsel eller mere, 1,8 % fik 8 år eller mere. Af danske domme efter § 191 er 4,9 % resulteret i 4 års fængsel eller mere, 0,3 % i 8 år eller mere (muligheden har været tilstede i kortere tid). Fra 1980 til 1988 blev 440 personer idømt fængsel i mere end 3 år efter § 162 i den norske straffelov. Heraf resulterede de 52 % i fængsel i 3–4 år og ialt 92 % resulterede i fængsel i under 8 år. Tager man – trods manglende tidssammenfald – de domme i den danske undersøgelse, som er resulteret i 3 års fængsel eller mere ud til sammenligning hermed, endte 53,8 % med fængsel i 3–4 år og 97 % med under 8 års fængsel⁷.

Uden dermed at have sagt noget om graden af den pådømte kriminalitet, må man altså konstatere, at både i Norge og Danmark ville store dele af den straffelovssanktionerede narkotikakriminalitet, vurderet på strafflængden, lige så godt kunne pådømmes efter særloven. Man må endvidere konstatere, at de strengeste straffemuligheder kun benyttes ganske sjældent. Endelig kan man iagttagende, den kriminelle belastningsgrad stadig uomtalt, en tendens til flere kortere straffe i Danmark end i Norge.

Af de 350 norsk dømte narkotikasælgere har 53,4 % udelukkende håndteret *hash*, det samme gælder 10 % af de 440 hårdest straffede. 32,7 % af de danske § 191-dømte havde udelukkende haft med *hash* at gøre. Medens 81 % af dem blandt de 350, der udelukkende havde beskæftiget sig med *hash*, var dømt for omgang med under 10 kg, var dette kun tilfældet for 6 % af de *hash*-handlere, der var dømt i Danmark efter § 191⁸. Ud af samtlige 410 rene *hash*-domme i hele det danske materiale angik dog 64,6 % håndtering af under 10 kg. Hovedparten af disse er blot dømt efter Lov om Euforiserende Stoffer. For de 440 hårdest straffede i Norge findes ikke en tilsvarende opgørelse, her får vi dog at vide, at der, når der udelukkende havde været tale om *hash*, gennemsnitligt havde været håndteret 27–28 kg. I det danske materiale var der 46 rene *hash*-domme, som førte til fængsel i 2 år eller mere og 8, som førte til fængsel i 4 år eller mere. Gennemsnitligt havde den førstnævnte gruppe håndteret cirka⁹ 60 kg og den sidstnævnte gruppe cirka 82 kg¹⁰. Vedrørende *hash* kan man, trods mangel på metodisk sammenlignelighed med overbevisning konstatere, at den moralske fordømmelse – udtrykt i valget af lovhjemmel – er noget hårdere i Norge end i Danmark samt at tillige strafudmålingen til *hash*mængden er markant strengest i Norge.

Af de 350 norsk dømte narkotikasælgere havde 9 % udelukkende beskæftiget sig med *heroin* medens dette var tilfældet for 10 % af de hårdest straffede i Norge og for 20 % af dem, der var dømt efter § 191 i Danmark. Både i undersøgelsen af 350 norsk dømte narkotikasælgere og i den danske undersøgelse var 80 % af dem, som udelukkende havde håndteret *heroin*, dømt for mindre end 1 kg. Af de 440 hårdest dømte i Norge i 1980–1988, var der 84, som udelukkende

var dømt for håndtering af heroin. De havde i gennemsnit beskæftiget sig med 559 gram og var gennemsnitligt idømt fængsel i 6 år. Det danske materiale omfatter i alt 28 domme til 3 års fængsel eller mere, når der alene har været omgang med heroin. Disse omhandlede gennemsnitligt cirka ¹¹ 2,4 kg heroin og førte gennemsnitligt til en straf på cirka 5 års fængsel.

Det er relativt flere dansk dømte narkotikakriminelle, der udelukkende har beskæftiget sig med heroin og heroinhandelen i Danmark er tilsyneladende spredt på flere hænder eftersom lige store andele har håndteret mindre end 1 kg. Som ved hash må vi konstatere et højere straffeniveau i Norge. Dette er ikke mindst tydeligt i den "tunge" ende af skalaen.

Vi skal nu se nærmere på varetægtsfængsling forud for dom for narkotikakriminalitet. Der gøres opmærksom på, at ingen af undersøgelserne beskæftiger sig med omfanget og længden af de varetægtsfængslinger, der eventuelt finder sted uden at der siden hen falder dom.

Af de 350 norsk dømte narkotikasælgere undgik kun 1 % at sidde i varetægt, 17 % havde et varetægtsophold på mindre end 2 måneder og 10 % sad i varetægt i 10 måneder eller mere. Varetægtslængden for de 440 hårdest straffede narkotikakriminelle i 1980'erne spredte sig fra 12 til 740 dage. 16 % havde et varetægtsophold på 6 måneder eller kortere og 9 % sad varetægtsfængslet i 1 1/2 år eller mere. Den danske undersøgelse af de narkotikadømtes varetægtsforhold skelner ikke systematisk imellem hvem, der er dømt efter Lov om Euforiserende Stoffer, og hvem, der er dømt efter § 191. Af det samlede materiale undgik 11,4 % et varetægtsophold. 66,3 % var varetægtsfængslet i mere en 1 og mindre end 100 dage. 7,6 % af det samlede materiale havde et varetægtsophold på over 200 dage. Det er sandsynligt at kun ganske få af dem, der er dømt efter Lov om Euforiserende Stoffer havde så langt et varetægtsophold. Derfor er det en antagelse, at 18 % af de 441 § 191-dømte, hvilket svarer til 7,6 % af 1057, har haft et varetægtsophold på over 200 dage, næppe forkert. Det danske materiale indeholder 2 varetægtsfængslinger af 18 måneders varighed eller mere. Begge medførte fængselsstraf på 3 år. Dette svarer til lidt under 2 % af de 104 § 191-dømte, der modtog dom til fængsel i 3 år eller mere, altså en gruppe, der med hensyn til strafudmåling så nogenlunde kan sammenlignes med de 440 norsk dømte. I Norge var den tilsvarende andel 9 %¹².

Selv om den kendsgerning, at den danske undersøgelse omfatter både ubetinget fængselsdømte efter Lov om Euforiserende Stoffer og § 191-dømte sandsynligvis forstærker et indtryk af kortere varetægtsophold i Danmark, kan man – ikke mindst med baggrund i forskellen i omfanget af lange varetægtsophold, hvor den danske "skævvridning" er elimineret – konstatere at der hersker en noget mere restriktiv varetægtspraksis i Norge end i Danmark når det gælder narkotikakriminalitet. Fra begge lande fremhæves, at netop på dette kriminalitetsområde er varetægtspraksis relativt streng.

Ud af de 350 norsk dømte narkotikasælgere havde 50 personer andre lovovertrædelser til samtidig pådømmelse. De blev tilsammen dømt for 120 øvrige overtrædelser. De 1057 danske narkotikadomme omhandler 663 andre overtrædelser, fordelt på 375 domme¹³. I begge lande er tyveri, hæleri og anden berigelseskriminalitet hyppigst forekommende, hvilket ikke undrer, idet disse kriminalitetsformer for det første generelt er de hyppigst forekommende og for det andet ofte er en forudsætning for finansiering af eget stofmisbrug, hvilket er aktuelt for store dele af de domfældte i begge lande.

Der gøres igen opmærksom på, at det danske materiale omfatter både § 191-dømte og personer dømt til ubetinget fængsel efter Lov om Euforiserende Stoffer. Nogen vil måske mene, at dette øger sandsynligheden for et mere blandet kriminalitetsmønster. Dette til trods må man konstatere, at medens det danske materiale er 3 gange større end det norske, forekommer der i Danmark 5 1/2 gange så mange andre lovovertrædelser til samtidig pådømmelse, fordelt på 7 1/2 gange så mange personer/domme¹⁴. I Norge dømmes hver af dem, der dømmes for anden kriminalitet i gennemsnit for 2,4 andre overtrædelser. I Danmark er gennemsnittet pr. domfældt for anden kriminalitet 1,8. Der forekommer altså relativt flere andre lovovertrædelser i forbindelse med narkotikakriminalitet i Danmark end i Norge, men i Danmark har dem, der dømmes for andet gennemsnitligt ikke så mange andre overtrædelser på samvittigheden, som i Norge.

I det danske materiale er 29,6 %¹⁵ af de øvrige overtrædelser særlovsovertrædelser. Dette gælder kun 18 % af de 120 andre overtrædelser i den norske undersøgelse. Dette kan enten forklares med at tilstødende særlovsovertrædelser simpelthen forekommer sjældnere i Norge, eller at der i Danmark i højere grad arbejdes for at få alle overtrædelser med i tiltale/dom. Sidstnævnte er måske endvidere en medvirkende forklaring på, at der i Danmark er så relativt mange flere narkotikadømte med andre aktuelle overtrædelser. En anden mulig forklaring herpå kan være en højere grad af kriminel specialisering/professionalisme blandt de narkotikakriminelle i Norge, hvilket de optrædende stofmængder og forholdet imellem stofmængder og strafflængder dog ikke tyder på.

Langt flere narkotikasager når til højesteret i Norge end i Danmark. 9 % af de 350 norsk dømte fik sluttelig deres sag behandlet i højesteret. Dette skete i 1,1 % af de 1057 danske sager og hvis man, hvad der er god grund til, antager at de narkotikasager, der når dansk højesteret alle er § 191-sager, er den procentdel, der direkte kan sammenlignes med Norges 9 %, 2,7. Denne forskel kan hænge sammen med f. eks. forskelle i anketraditioner og -muligheder eller i domstolsstruktur – og ikke blot med det i samfundet herskende syn på narkotikakriminalitet.

Sammenfattende om narkotikakriminalitet og -dom i Norge og Danmark må man konkludere, at fordømmelsen og straffen synes hårdere i Norge end i Danmark – også når man inddrager forholdet imellem stofmængde og straffelængde. Men begge steder er den straf, der udmåles efter den strengere straffelovsbestemmelse, ganske hyppigt ikke længere end at pågældende kunne have været dømt efter den mildere særlovsbestemmelse. Heroinhandelen er tilsyneladende spredt på flere hænder i Danmark end i Norge. Der er temmelig mange flere danske narkotikadømte, som har (hver især færre) andre lovovertrædelser til samtidig pådømmelse. Begge steder er praksis med hensyn til varetægtsfængsling streng. Men den ser ud til at være strengere i Norge end i Danmark.

Flere af disse forhold: Hårdere straffe, koncentration af heroinhandelen på færre hænder, færre domfældte med andre lovovertrædelser til samtidig pådømmelse samt længere og flere varetægtsophold kunne friste til den slutning, at dem, der dømmes for narkotikahandel i Norge er mere specialiserede end dem, der dømmes i Danmark. Dette ville dog være en temmelig hastig slutning af flere grunde: For det første afslører disse sammenligninger intet om kulturelle og moralske faktorer som kan medføre forskelle i graden af fordømmelse af ensartet kriminalitet, for det andet gemmer der sig meget andet bag sådanne tal, f. eks. kan traditionen for at påtale alle lovovertrædelser selv om hovedvægten lægges på en enkelt (type) være vidt forskellig. Endelig er det vigtigt at understrege, at de norske og den danske undersøgelse hver for sig og på hver sit (overbevisende) grundlag konstaterer en meget lav grad af specialisering/professionalisme hos dem, der dømmes efter den hårde narkotikabestemmelse.

B. De narkotikadømtes personlige/sociale forhold

I dette afsnit sammenlignes følgende forhold: nationalitet, køn og alder, kriminel fortid samt personligt forhold til rusmidler. Der gøres generelt opmærksom på, at besvarelsesprocenten vedrørende personlige/sociale forhold jævnlige er under 100.

Af de 350 norsk dømte narkotikasælgere var 75,7 % nordmænd, 13,9 % kom fra det øvrige Europa. I 1980 var 75 % af de hårdest dømte, nordmænd. Der kan ikke påvises en helt stabil tendens op igennem 1980'erne, men i 1988 er andelen af nordmænd blandt de hårdest dømte nede på 47,3 %. Gennemsnitligt over perioden 1980–1988 var 59,8 % nordmænd, 25,3 % kom fra det øvrige Europa.

I den danske undersøgelse er dette spørgsmål besvaret i 1042 ud af 1057 tilfælde. Her er 70,2 % danskere og 13,1 % kommer fra det øvrige Europa. Men medens det samlede materiale består af lidt flere domme efter Lov om Euforiserende Stoffer og lidt færre efter § 191 er der flere udlændinge, der dømmes efter § 191 end efter særloven. Der er ligeledes relativt lidt flere udlændinge end danskere, der får deres sag endeligt afgjort i landsretten frem for byretten.

Medens meget tyder på at udlændingerepræsentationen tog til i Norge i 1980'erne, tyder de danske tal mere på, at udlændingerepræsentationen her var på sit højeste i 1970'erne¹⁶.

Det ser ud til at andelen af udlændinge, der dømmes for narkotikakriminalitet i Norge er lidt større end i Danmark, men begge steder øges udlændingerepræsentationen ved hårdere straf. Begge steder udgøres langt den overvejende del af de narkotikadømte dog af europæere. Andelen af borgere fra mere "eksotiske" dele af verden, herunder narkotikaproducerende lande, er – og har hele tiden været – beskedent.

Den relative overrepræsentation af udlændinge i straffeskalaernes hårdere ende kan naturligvis skyldes at den af udlændingene begåede kriminalitet gennemgående er mere alvorlig. Den danske undersøgelse er dog flere steder inde på den mulighed, at et anderledes syn i samfundet/hos domstolene på udlændinges end på egne samfundsborgeres narkotikakriminalitet kan spille ind. I "Straf som fortjent?" er interessen mere rettet imod at forklare hvorfor andelen af udlændinge ser ud til at stige. Der peges især på særdeles gode profitmuligheder, mætning af markederne andre steder og Norges øgede betydning som transitland. Det fremgår endvidere udtrykkeligt, at antallet af narkotikadømte nordmænd er fordoblet fra 1980 til 1988 samt at undersøgelsen ikke giver holdepunkter for at antage at nordmænd er blevet mindre narkotikakriminelle og udlændinge tilsvarende mere.

De 350 norsk dømte narkotikasælgere udgøres af 310 mænd og 40 kvinder (11,4 %). De hårdest straffede narkotikakriminelle i 1980'erne udgøres af 423 mænd og 17 kvinder (3,9 %). I den danske undersøgelse er domfældtes køn oplyst i 1051 tilfælde, fordelt på 916 mænd og 135 kvinder (12,8 %).

Med meget forskellige beregningsmetoder, når alle tre undersøgelser frem til at kvinderne gennemgående er yngre end mændene. De viser endvidere en ensartet tendens til at de hårdest straffede er ældre end dem, der er idømt en mildere straf. Endelig tyder tallene på en lavere gennemsnitsalder blandt narkotikadømte i Norge, hvor mændene i gennemsnit er 25–30 år og kvinderne 22–27 år, end i Danmark, hvor gennemsnitsalderen for de § 191-dømte er 33 år.

Medens det af det norske materiale fremgår, at kvindeandelen svinder markant når straffen bliver strengere, afslører de danske tal en relativt større kvindeandel blandt de § 191-dømte, nemlig 17,7 %, mod 10,3 % af dem, der er dømt efter Lov om Euforiserende Stoffer¹⁷.

Den danske undersøgelse fortæller desværre intet om den konkrete strafudmåling fordelt på køn, så en oplysning svarende til den, der fremkommer i "Straf som fortjent?" om at ingen kvinder idømmes mere end 6 års fængsel kan ikke gives. Derimod kan man klart konstatere en højere kvinderepræsentation blandt de straffelovsdømte narkotikakriminelle i Danmark end i Norge.

De danske tal i sig selv afslører endvidere, at kvindelige narkotikakriminelle gennemgående opnår dom efter § 191 i en tidligere alder end deres mandlige kolleger. Disse forskelle kan naturligvis dække over en udpræget tung narkotikakriminel belastning blandt danske kvinder. Den danske undersøgelse mener dog (tillige?) at afsløre en tendens til skarpere fordømmelse af narkotikakriminalitet begået af kvinder end af mænd¹⁸.

Den kriminelle karriere er afdækket på temmelig forskellig vis både i de to norske undersøgelser og (især) i de norske over for den danske. Overalt dog med det formål, at komme tættere på en besvarelse af det spørgsmål, som ligger bag megen beskæftigelse med narkotikakriminalitet, nemlig: Udgør dem, der dømmes for narkotikakriminalitet en særlig specialiseret kriminel "klasse". Igen må der dog siges at fremkomme slutresultater, som med lidt god vilje danner indtryk, der kan sammenlignes.

Ud af de 350 norsk dømte narkotikasælgere var 20,6 % ikke tidligere straffet, 26 % havde 1 gang tidligere modtaget en eller anden form for straf, 31,2 % havde tidligere modtaget 2-4 straffe og 20,6 % var tidligere straffet 5-9 gange. Denne undersøgelse beskæftiger sig derudover særligt med de dømte nordmænds kriminelle karrierer og konstaterer, at ud af 338 har 58 % ikke tidligere modtaget betinget dom og 54 % har ikke tidligere modtaget ubetinget dom, 22 % har 1 betinget dom på bagen og 20 % har tidligere modtaget ubetinget dom 2-4 gange. De tidligere domme er hyppigst ifaldet for tyveri og anden berigelseskriminalitet. Knap halvdelen har tidligere modtaget dom for overtrædelse af Legemiddelloven medens eventuelle tidligere domfældelser for overtrædelse af § 162 ikke er særskilt omtalt. Undersøgelsen blandt de 440 hårdest dømte narkotikakriminelle i Norge i 1980'erne tager ligeledes nordmændene (i alt 252 norske mænd) ud til selvstændig undersøgelse. Af disse var 12,7 % ikke tidligere straffet, 12,4 % havde tidligere modtaget dom 1 gang og 30 % havde 2-4 domme på samvittigheden. 62 % er tidligere dømt for overtrædelse af Legemiddelloven og 25 % har tidligere modtaget dom for overtrædelse af § 162. Derudover er det fortsat berigelseskriminaliteten, der dominerer, bl. a. tyveri, som 67 % tidligere er dømt for og hæleri, som 30 % af dem, der aktuelt er dømt efter § 162, tidligere har modtaget dom for.

Sammenligner man de 2 norske undersøgelser, ser man altså, at de hårdest dømte gennemgående - udover aktuelt at have modtaget en hårdere dom - også har en mere belastet fortid, både generelt og med hensyn til narkotikakriminalitet.

Hovedformålet med at beskæftige sig med forstraffene er at danne sig et indtryk af graden af specialisering inden for denne specielle kriminalitetstype. På baggrund af tallene ovenfor konkluderer begge norske undersøgelser med god

grund, at der hos langt de fleste omfattede er meget mere, der taler for en "gennemsnitlig" kriminel karriere end for en høj grad af narkospecialisering.

Samme spørgsmål er søgt besvaret i den danske undersøgelse, men med en noget anden metodisk vinkel. Her kobles informationer om andre lovovertrædelser til samtidig pådømmelse sammen med informationer om medtællende reststraf, hvilket fortæller hvorvidt der i den seneste tid (typisk inden for 2 år) har været idømt enten betinget dom eller er sket prøveløsladelse fra en ubetinget dom. Den danske undersøgelse viser, at mere end halvdelen af de narkotikakriminelle ikke aktuelt har andre lovovertrædelser til pådømmelse, samt at der i 80 % af hele materialet ikke er omtalt nogen medtællende reststraf. I 580 domme ud af 1004 (57,8 %) foreligger hverken andre overtrædelser eller medtællende reststraf. Dette tyder ikke på, at der gennemgående foreligger nogen særlig lang eller alsidig kriminel fortid. I det samlede materiale kan der i alt findes 34 som på én gang aktuelt udelukkende er dømt for narkotikakriminalitet og tidligere har modtaget 1 eller flere ubetingede domme herfor. Disse 34 defineres i den danske undersøgelse som mulige narkotikaspecialister og konklusionen er, at dette antal må anses for meget lavt i forhold til et bruttomateriale på 1004 domme, hvoraf ca. 40 % er afsagt efter en bestemmelse, som ifølge sit formål, skulle anvendes over for de virkelig farlige og grove tilfælde¹⁹.

Sammenfattende med hensyn til specialiseringsgrad og forstraffe må man konkludere, at den andel af de narkotikakriminelle, der dømmes efter "specialist-paragraffen" både i Norge og Danmark er relativt stor, sammenlignet med en relativt lille narkotikakriminel elite.

Endelig skal vi se lidt nærmere på de narkotikakriminelles eget forhold til rusmidler. Dette er et af de spørgsmål, som det generelt har været vanskeligt at få svar på. Enmet menes dog at være af nogen betydning og der søges uddraget en sammenlignelig essens.

Ud fra de 350 norsk dømte narkotikasælgere er der registreret viden om cannabisforbruget hos 291 domfældte, hvoraf 233 er nordmænd. Heraf har 92 % brugt cannabis i kortere eller længere – ofte længere – tid. 56 % af 185, hvor dette spørgsmål er besvaret, har et registreret morfinbrug, 42 % af 154 har et registreret heroinbrug, 61 % af 178 har et registreret brug af LSD og 47 % har et registreret kokainbrug. I alle tilfælde er der et større registreret forbrug blandt de domfældte nordmænd end blandt de domfældte udlændinge. 10 % debuterede med brug af narkotika i 10–13 års alderen, 18 % var 20 år eller ældre, da de første gang prøvede narkotika. Med hensyn til alkohol fastslår Bødal, at hovedparten af de domfældte er eller har været stofmisbrugere og at stofmisbrug med få undtagelser er blandet med et betydeligt alkoholforbrug.

Den danske undersøgelse har et andet design, hvilket vanskeliggør sammenligning. På grund af materialets beskaffenhed har det alene været muligt at regi-

strere, når et rusmiddelbrug fremgik af materialet. Det vil sige, at der sagtens kan eksistere et brug hos en domfældt uden at det er registreret, ligesom den samme domfældte kan være registreret med brug af både alkohol, hash og "hårde stoffer". Når der kun er registreret et alkoholforbrug i 28 tilfælde, er dette næppe udtryk for at kun 28 af de 1057 domfældte bruger alkohol, men snarere et udtryk for at dette brug ikke har været anset for relevant for domstolene. Der er registreret brug af hash hos 225 og brug af anden narkotika hos 283. Blandt de sidstnævnte er der registreret et afhængighedsforhold i 148 tilfælde. I 1 tilfælde fremgår det, at den domfældte var under 10 år, da han første gang prøvede narkotika. I 9 tilfælde var den første erfaring draget før det fyldte 17. år. Registreringerne i den norske undersøgelse er på dette punkt, trods svingende svarprocent, givetvis mere virkelighedstro end i den danske, også selv om det danske materiale er langt større end det norske. Det er dog sandsynligt, at registreringerne i den danske undersøgelse for så vidt angår brug af "hårde" stoffer, stemmer nogenlunde overens med realiteterne. For de 410, som udelukkende er dømt for håndtering af hash, er det irrelevant at forvente et forbrug af andet end hash. Blandt resten er der registreret et brug af "hårde" stoffer hos 43,7 %, hvilket ligger i underkanten, men ikke langt væk fra de norske undersøgelsesresultater²⁰.

Sammenfattende om de kriminelle må man notere sig, at der måske straffes lidt flere udlændinge for narkotikakriminalitet i Norge end i Danmark og at meget tyder på, at medens udlændingeandelen toppede i 1970'erne i Danmark, steg den i 1980'erne i Norge. Dette bestyrker Bødals antagelse om at markederne udenfor Norge er mættet. I begge lande er der en forholdsvis større andel udlændinge desto strengere straffene bliver. Der er flere kvinder blandt de narkotikadømte i Danmark end i Norge, især blandt de straffelovsdømte. Fælles for begge lande er, at de domfældte kvinders gennemsnitsalder er lavere end mændenes. Der er både i Danmark og Norge en tydelig forskel imellem det antal, der dømmes efter straffelovsbestemmelsen og det antal man med nogen rimelighed kan antage er specialister inden for narkotikakriminalitet. Der er mest, der tyder på, at langt den overvejende del er "helt almindelige gennemsnitskriminelle". Udbredelsen af "hårde" stoffer blandt de straffelovsdømte ser ud til at være stort set ens i de to lande.

Afslutning

De fleste af de sammenlignede forhold viser sig at være temmelig ensartede i Danmark og Norge, dog kan man generelt fornemme større strengthed i Norge end i Danmark. Artiklen viser intet om hvorvidt den norske strengthed alene er rettet imod narkotikakriminalitet eller om Norge generelt udøver et strengere syn på kriminalitet, således at de to landes straffeniveauer med hensyn til

narkotikakriminalitet nok er forskellige, men alligevel ligger på linje med hinanden betragtet i hver sin nationale sammenhæng.

De mest iøjnefaldende forskelle er, at straffene sammenlignet med de implicerede stofmængder er strengere i Norge end i Danmark og at flere kvinder straffes hårdere i Danmark end i Norge.

De mest iøjnefaldende ligheder er, at en stor del af de straffelovsdømte med hensyn til strafudmåling lige så godt kunne være dømt efter særloven og at de straffelovsdømte kun i meget ringe grad og udstrækning er specialister i narkotikakriminalitet.

Som nævnt indledningsvis er de norske undersøgelser mere personorienterede end den danske, udover flere oplysninger vedrørende de domfældtes personlige/socialt forhold rummer de særdeles værdifulde interviews. Det materiale, der var tilgængeligt for den danske undersøgelse, påbød en mere kriminalitetsorienteret tilgang og vægtning. Ikke mindst hvis man holder sig dette klart, er det interessant, at undersøgelserne viser de netop omtalte ligheder. Det er også interessant, at selv om de afsluttende konklusioner har meget forskellig ordlyd, kan de på ingen måde siges at udelukke hinanden. "350 narkoselgere" konkluderer, at hvis man gerne vil mindske brug og salg af narkotika er forebyggelse blandt unge vigtigere end strafferetlige reaktioner. Om de 440 hårdest dømte i 1980'erne konkluderes: "De er ikke systematiske, høyt specialiserede profesjonister innenfor en avansert organisasjon." Og den danske undersøgelse slutter – men man fristes til at sige i direkte forlængelse af de norske – af med følgende: ". . . enten er der meget store spring imellem politi og domstoles opfattelse af, hvad en bagmand er for én, på den ene side og en mere almen, sprogligt logisk opfattelse på den anden. Eller også findes den bagmand og de strukturer slet ikke, som vi forestiller os og leder efter. Måske er strukturerne slet ikke så retlinede som antaget. Men langt mere flygtige, tilfældige og løse."

Adresse: Seniorstipendiat, lic. jur. Anette Storgaard
 Institut for Proces- og kriminalvidenskab
 Aarhus Universitet
 DK-8000 Århus C.

Noter:

1. Universitetsforlaget. Oslo – Bergen – Tromsø.
2. Kåre Bødal og Inger Marie Fridhov, Kriminalomsorgsafdelingen, Justisdepartementet. Oslo. Se endvidere samme forfattere og samme titel i Lov og Rett nr. 9, 1990, side 535 ff.
3. CANFAUs skriftserie, nr. 1. Århus.
4. Centralförbundet för Alkohol och Narkotikaupplysning, rapport-serie, nr. 8: "Narkotikasituationen i Norden", red. Börje Olsson, Stockholm 1989.
5. Centralförbundet för Alkohol och Narkotikaupplysning, PM-serie, nr. 2. Stockholm 1987.

6. Norge: Legemiddeloven. Danmark: Lov om Euforiserende Stoffer.
7. "350 narkoselgere" Tabel 4.2, "Straf som fortjent?" Tabel 2.9, "Straf for narkotikahandel" Tabel 1.2. Sidstnævnte omhandler alene ubetingede domme. Henvielse vil hovedsageligt ske til tabeller, men gælder naturligvis også den tekst, der er knyttet til de nævnte tabeller.
8. Det fremgår af de danske retningslinjer for anvendelse af § 191, at denne ikke var beregnet for anvendelse ved omgang med mindre end 10–15 kg hash.
9. Der kan kun blive tale om cirka-beregninger da den danske Tabel I.9 er bygget op med vægtgrupper og der er gået ud fra en gennemsnitsvægt inden for hver gruppe.
10. "350 narkoselgere" Tabel 4.3 og 4.4, "Straf som fortjent?" Tabel 2.12 og "Straf for narkotikahandel" Tabel I.10 og I.12.
11. Se note 9.
12. "350 narkoselgere" Tabel 4.2, "Straf som fortjent?" Tabel 2.7, "Straf for narkotikahandel" Tabel I.19 og I.20.
13. "350 narkoselgere" Tabel 4.7 og "Straf for narkotikahandel" Kapitel I.6.
14. Risikoen for at recidivister i den danske undersøgelse påvirker billedet afgørende, er minimal.
15. Den norske undersøgelse holder 198 samtidige domfældelser for overtrædelse af Legemiddeloven helt udenfor opgørelsen, derfor er 29 domfældelser efter Lov om Euforiserende Stoffer i den danske undersøgelse tillige holdt ude.
16. "350 narkoselgere" Tabel 5.1, "Straf som fortjent?" Tabel 2.3 og 2.4, "Straf for narkotikahandel" Tabel II.1 og II.2.
17. "350 narkoselgere" Tabel 5.3, "Straf som fortjent?" Tabel 2.5 og 2.6, "Straf for narkotikahandel" Tabel II.3 og II.4.
18. Det vil føre for vidt at gøre rede for argumentationen herfor på dette sted. Der henvises til selve undersøgelsen eller forhåbentligt snarlige artikler om dette emne.
19. "350 narkoselgere" Tabel 5.10, 5.12, 5.13 og 5.14, "Straf som fortjent?" Tabel 2.13 og 2.14, "Straf for narkotikahandel" Kapitel I.6.
20. "350 narkoselgere" Tabel 5.8, "Straf for narkotikahandel" Tabel II.6.